

Politikerrollen

- en självständig individualist eller en väljarbunden folktribun

Abstract

In this essay, the aim is to study the role the politicians play in relation to the people they represent. This is mainly a theoretical study, which focus is on the theories behind the way we choose to identify the role of politicians. We ascribe different underlying values to the role of politicians and as a result from these different values a conflict can arise. Two central terms in my discussion are the way the politicians represent people's values and meanings combined to the possibilities for the people to hold the politicians responsible. Depending on which ethic values you put to the role, you have different views about how the politicians should act. To make this more understandable and concrete I accomplish a critical argumentation analyse around the debate on the Swedish politician, Carl Bildt and his interests in the investment company, Vostok Nafta.

My conclusion is, in accordance to understand the way conflicts of values arise, it's essential to realise the underlying norms and values that different people but also the different ways the politicians by themselves, put to the role as politician in various contexts.

Keywords: political context, politician, representation, responsibility, values

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problematiken	1
1.2	Syfte och problemställning	3
1.3	Material och källkritik	4
1.4	Disposition	4
2	Metod och tillvägagångssätt	6
2.1	Textanalys	6
2.1.1	Kritisk argumentationsanalys	7
3	Begreppsdefinition	9
3.1	Ansvarsbegreppet	9
3.1.1	Det formella ansvaret	10
3.2	Representativitet	11
3.2.1	Representativitet utifrån politikerrollen	11
4	Politiskt värderingssystem	13
4.1	Värdekonflikt som politisk grund	13
4.1.1	Värdekonflikt och praktiskt förnuft	14
4.1.2	Vilka värden avgör i praktiken	15
5	Teori	17
5.1	Den rationalistiska teorin	17
5.1.1	Den klassiska teorin	17
5.1.2	Förhandlingsteorin	18
5.2	Politisk etik	19
5.2.1	Politikerrollen	20
6	Diskussion	22
6.1	Ett empiriskt exempel	23
7	Slutdiskussion	28
8	Referenser	30

1 Inledning

Det svenska politiska systemet kan sägas vara uppbyggt på konsensus. Utgångsläget är ett parlamentariskt system med en representativ demokrati. Den svenska modellen för det demokratiska systemet kan beskrivas som en politik till stora delar grundad på konsensus, kompromisser och samarbete. Lijphart klassificerade redan på 1960-talet de skandinaviska länderna som konsensusdemokratier, utifrån två aspekter; förekomsten av en homogen politisk kultur med ett politiskt samhälle baserat på ekonomiska klasskillnader samt en samarbetsförmåga bland den politiska eliten, där partiledarna och de enskilda politikerna kan samarbeta för att tillsammans uppnå ett önskvärt mål (Arter, 1999:149). Sverige kan också kännetecknas som en konsensusdemokrati i det avseendet att beslutsfattandet i huvudsak karakteriseras av saklighet och av kompromisser. En betydande faktor är att Sverige har en ganska klar och tydlig skiljelinje mellan de två politiska blocken, det socialistiska blocket med Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet kontra höger blocket med Moderaterna, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Centerpartiet. Denna ”tvåblockspolitik” har skapat en form av partisolidaritet, partiblocken sinsemellan (Laver – Schofield, 1998:241).

Den politiska situation vi har idag, i Sverige, kännetecknas av ett flerpartisystem där partier ofta måste kompromissa både externt med andra partier men även internt, främst gällande olika åsiktsskillnader mellan politikerna. Denna uppsjö av åsikter och argument som finns inom ett flerpartisystem kan påverka den politiska representationen och möjligheterna för folket att utkräva ett politiskt ansvar. Utifrån ett perspektiv bidrar den sittande alliansregeringen till ett större utrymme för olika åsikter och troligen även en större representativitet av det svenska folket, medan den, utifrån möjligheterna för ansvarsutkrävande, kanske snarare försvårar och minskar möjligheterna för ansvarsutkrävande eftersom det är fler människor och politiker inblandade.

1.1 Problematiken

Det jag tänker utgå från i min uppsats och diskussion är politikerrollen och därtill kommer jag att diskutera två centrala begrepp, ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet. Tagit ur politikens funktionalistiska etik är det centrala hur man ser på rollen som politiker. Det är således själva funktionen och rollen som politiker som är det essentiella. Normkällan bakom politikerrollen inom den funktionalistiska politiska etiken är demokratiteorin. Man utgår således från demokratins grundläggande normer; rätten till frihet, rättvisa, jämlikhet etc.

Utifrån dessa grundläggande demokratiska normer är möjligheterna för folket att utkräva ansvar av de folkvalda politikerna och hur dessa politiker representerar de åsikter och argument bland folket, av stor betydelse. Ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet befinner sig mer på en systemorienterad nivå, där de utgör två mycket betydelsefulla faktorer/instrument för att ett politiskt system ska kunna klassificeras som demokratiskt. Tagit ur den breda och innehållsrika systemnivån kommer jag att diskutera politikerrollen. Genom att använda ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet på systemnivå som en grundsten är jag intresserad av att diskutera en central aktör som befinner sig inom det politiska systemet, den enskilde politikern. Politikerrollen befinner sig mer på en aktörsorienterad nivå, där fokus ligger på individuella aktörer inom det politiska systemet. Det som jag intresserar mig för är hur dessa individuella aktörer, mer specifikt hur de aktörer i rollen som politiker, agerar i förhållande till de grundläggande normerna och faktorerna; ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet på systemnivå.

Utifrån de grundläggande demokratiska normerna på systemnivå, intresserar jag mig således för hur både folket men även hur politikern själv ser på rollen som politiker. Det är här en värdekonflikt på systemnivå kan kopplas samman med de mer etiskt relaterade konflikterna på aktörsnivå.

Som politiker har man en enorm möjlighet att påverka den politiska dagordningen men det sker på väljarnas nåder. En politiker är vald av folket och är deras representant, utifrån den representativa demokratin och har därför en skyldighet att både representera folket men även att stå som ansvarig för tillgodose folkets rättigheter att kunna utkräva ansvar för den förda politiken. Utifrån den rationalistiska teorin är representativitet och ansvarsutkrävande två mycket centrala värden och kan i politiska sammanhang ibland komma att ställas mot varandra. Det som sker är att det kan finnas motsättningar mellan olika uppfattningar om hur man ser på de centrala värdena på systemnivå och hos enskilda individer på aktörsnivå, där en värdekonflikt kan uppstå. Om man därutöver går ett steg längre och applicerar en konkret aktör som befinner sig inom systemet kan man se att även själva politikerrollen kan skapa konflikter mellan olika etiska värderingar och uppfattningar som man tillskriver rollen som politiker.

För att det ska bli mer intressant och innehållsrikt att studera politikerrollen är det, som jag återkommer till i mitt empiriska exempel, centralt att utgå från den kontext som den aktuella aktören befinner sig inom. En politiker kan kopplas samman med både de rent aktörsorienterade faktorerna och situationerna som befinner sig på inom en aktörsorienterad politisk kontext men som folkvald politiker kan även politikern och politikerrollen kopplas samman med den mer systemorienterade politiska kontexten eftersom med politikerrollen följer vissa krav och normer för vad och hur en politiker bör agera. Den värdekonflikt som kan uppstå, och det som jag intresserar mig för i min studie, grundar sig i de delade meningar och åsikter om hur politikern själv ser på sig själv i rollen som politiker i förhållande till hur folket/representationen ser på rollen som politiker och vilken innebörd politikerrollen ges.

För att konkretisera mitt resonemang kommer jag att ta upp ett empiriskt fall, Carl Bildt och hans intressen i investmentföretaget Vostok Nafta. Detaljerna kring

händelsen/situationen kommer jag att redogöra för senare men anledningen till att jag väljer att ta upp Bildt som ett exempel är för att det på ett tydligt sätt visar på de konflikter som kan uppkomma både på systemnivå och på en mer aktörsinriktad nivå. Att jag väljer att ta en ganska liten händelse och med så få inblandade är att jag vill visa på att dessa konflikter om olika värderingar och normer kan förekomma även på ett väldigt litet och lokalt plan. Det som jag fokuserar på är att Carl Bildt i rollen som politiker, tillskriver sig själv värderingar och agerar på ett sätt som är förenligt med hans subjektiva åsikter om hur en politiker ska uppträda. Dessa rent subjektiva värderingar ställs i det här fallet mot de mer systemorienterade och grundläggande demokratiska normerna för hur folket anser att en politiker bör agera. I Bildt exemplet är ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet centrala faktorer eftersom folket inte anser att Bildts agerande kan sägas representera folket och utkräver således ett ansvar från Bildt där Bildt i rollen som politiker bör agera annorlunda. Således utgör det ett exempel där systemorienterade normer om politikerrollen kommer i konflikt med etiska värderingar hos den faktiska aktören, utrikespolitikern, Carl Bildt.

1.2 Syfte och problemställning

Syftet med denna studie är delvis delat där jag först tänker diskutera och analysera den roll som en politiker har, utifrån två av de mest centrala demokratiska begreppen – ansvarsutkrävande och representativitet. Jag utgår då från att dessa två värden är grundläggande för det politiska systemet och styrelseskicket. Jag kommer att föra en till största del, normativ och teoretisk diskussion om hur en värdekonflikt kan uppstå både på en system- och aktörsorienterad nivå utifrån hur man ser på rollen som politiker. I den teoretiska diskussionen utgår jag från den rationalistiska teorins två grenar, den klassiska teorin och förhandlingsteorin för att sedan väva samman det med politiska värderingssystem och politisk etik. Därefter kommer jag att försöka visa på denna problematik genom ett konkret empiriskt exempel, den uppmärksammade debatten kring Carl Bildts intressen i investmentföretaget Vostok Nafta. I det empiriska exemplet använder jag mig av en kritisk argumentationsanalys där syftet är att utifrån de argument som förs fram, synliggöra problem som kan uppstå då man utgår från olika värden inom en och samma kontext. Jag har valt att exemplifiera ett exempel som helt baserar sig på en enskild politiker eftersom jag vill belysa politikerrollen och vilka värderingar och normer som läggs i rollen som politiker och hur de kan hamna i konflikt med varandra.

Problemställningen som ligger till grund för min teoretiska diskussion är:

- *Hur en värdekonflikt kan uppstå genom olika teoretiska syner på politikerrollen och dess relation till möjligheterna för ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet?*

Problemställningen som mitt empiriska exempel försöker besvara är:

- *Utifrån vilken kontext kan man påstå att Carl Bildt hamnade i en värdekonflikt i debatten kring hans intressen i Vostok Nafta?*

1.3 Material och källkritik

Huvuddelen av det material som jag har använt i min teoretiska ansats har baserats på sekundära källor. De sekundära källorna har till största del varit traditionell litteratur i form av böcker som behandlar de teorier, begrepp och den diskussion som finns kring mitt valda ämne.

De tidningsartiklar som jag väljer att grunda mitt empiriska exempel på, har jag tagit från fyra olika källor. Jag har använt mig av de två stora svenska dagstidningarna, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. Att jag har valt ut dessa två dagstidningar beror på den enkla anledningen att jag anser att de är lättillgängliga, vänder sig till en stor befolkningssmängd, befinner sig nära det politiska utspelet genom att de har sin bas i Stockholm och kan klassificeras som två seriösa svenska dagstidningar. Jag har även tagit hjälp av Fokus som enligt sig själva, är en oberoende tidning som är fristående från alla politiska partier och intresseorganisationer, samt den nätbaserade nyhetssiten, E24. Anledningen till att jag valt att både använda mig av två dagstidningar, Fokus och på E24 är att jag anser att de har lite olika syften. De två dagstidningarna rapporterar företrädesvis de aktuella nyheterna, medan Fokus också rapporterar om nyheter men lägger även vikt vid att föra fram, enligt dem, viktiga, men inte nödvändigtvis nya, ämnen för att skapa diskussion. E24 har jag använt mig av då jag tycker det är viktigt att även använda, de lite nyare informationskanalerna eftersom stora delar av befolkningen använder internet dagligen och mycket av de argument och diskussioner som sker äger rum på nätet genom olika bloggar, diskussionssiter etc. Förutom mitt selektiva urval beror mitt val av källor också på att de har skrivit en hel del om händelsen. Min ambition är att beskriva den förda debatten och det relevanta händelseförloppet utifrån mitt syfte och min problemställning.

Självfallet ska man vara medveten om mitt subjektivt gjorda urval och vilka effekter det har på min förda diskussion. Förutom själva urvalet, som ur ett källkritiskt perspektiv, kan kritiseras för att begränsa diskussionen, ska man som läsare vara medveten om den frihet jag har tagit att tolka det skrivna språket. Tolkningsrepertoaren får således en avgörande betydelse för hur jag väljer att återge den debatt som pågått (Bergström – Boréus, 2005:203).

1.4 Disposition

I nästa kapitel går jag igenom min metodologiska utgångspunkt och tillvägagångssätt där jag redogör först mer övergripande om textanalysen som

metodologiskt verktyg. Därefter går jag in på, den för mig användbara, kritiska argumentationsanalysen. I tredje kapitlet framhålls de två för min uppsats centrala begreppen, ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet där utgångspunkten är politikerrollen. Nästkommande kapitel behandlar de politiska värderingssystemen, där innebörden och uppkomsten av värdekonflikter synliggörs. Därefter, i det femte kapitlet, diskuterar jag de för min teoretiska problemställning, viktiga teorierna; den rationalistiska teorin, klassisk teori, förhandlingsteori för att avsluta med politisk etik och politikerrollen. I det sjätte kapitlet väver jag samman de teorier som har tagits upp utifrån mitt teoretiska syfte och konkretiserar sedan genom mitt empiriska exempel. Slutligen sammanfattar jag min uppsats och avslutar min förda diskussion.

2 Metod och tillvägagångssätt

Studien ämnar att diskutera och lyfta fram några underliggande faktorer, som ur ett etiskt perspektiv, kan bidra till att en värdekonflikt uppstår. Undersökningens metodologi hamnar inom ramen för en deskriptiv studie. Det är en deskriptiv studie med betoning på en normativ och teoretisk diskussion. Den teoretiska diskussionen grundar jag på de politiska värderingssystemen. Där strävan är att först ta upp och resonera kring den mer övergripande teorin, den rationalistiska teorin och sedan diskutera dess två grenar – den klassiska teorin och förhandlingsteorin. För att därefter ta upp den politiska etikens olika delar som utmynnar i ett resonemang kring politikerrollen.

I själva diskussionen kommer jag att väva samman alla dessa komponenter, där syftet är att utifrån de begrepp, teorier och verktyg som jag har tagit upp, att försöka besvara min problemställning. Jag försöker slutligen förtydliga mitt resonemang genom att ta upp ett konkret empiriskt exempel genom att använda mig av en kritisk argumentationsanalys.

2.1 Textanalys

I det empiriska exemplet tänker jag föra fram hur man utifrån en vardaglig situation/händelse kan applicera min teoretiska diskussion och därigenom få fram etikens betydelse för politiken och de valda politikerna. För att kunna lyfta fram de värderingar som finns i mitt empiriska exempel använder jag mig av en kvalitativ textanalys. Ur den kvalitativa textanalysen väljer jag att använda mig av en kritisk argumentationsanalys för att synliggöra de argument som har förts fram i diskussionen. Utan ett konkret metodologiskt verktyg, som den kritiska argumentationsanalysen, anser jag mig inte kunna redogöra för den förda argumentationen och diskussionen. En kritisk argumentationsanalys blir således mitt hjälpmedel att få fram det intressanta, i förhållande till mitt syfte, ur de artiklar jag valt ut och för att läsaren också ska kunna få en så rättvisande bild av situationen som möjligt.

Många forskare anser att vi måste studera språket för att kunna säga något om vårt sätt att tänka och handla. Språket betraktas som yttersta gränssättare för tanke och handling (Bergström – Boréus, 2005:12). En kvalitativ textanalys ämnar att ta fram, det för studien, relevanta och väsentliga innehållet. Det gör man genom en noggrann läsning av textens delar och helhet men även att se till den kontext som texten ingår i (Esaïsson – Gilljam – Oscarsson – Wängnerud, 2004:233). Textanalysens metodologi fokuserar på process, förståelse och tolkning och uttalar sig om specifika områden, skeenden och händelser (Staaf – Nedin, 2002:19).

Det finns en mängd olika textanalytiska inriktningar och vilken man väljer beror på vad som är det centrala, dvs. vad man som forskare vill få ut av sitt material och utifrån vilken problemställning man arbetar. Inom ramen för mitt syfte och min problemställning är det essentiella de argument som förs fram som ett sätt att visa på den konflikt som förekommer mellan olika värderingar. För att en konflikt ska uppstå krävs det åtminstone två parter som har delade meningar om samma fråga. Eftersom jag specifikt är intresserad av att hitta argument som får fram motpolen till Bildts agerande och hans egna subjektiva värderingar blir en textanalys i form av en argumentationsanalys ett naturligt val. Jämfört med en mer ”vanlig” textanalys som fokuserar på att analysera själva texten och dess olika beståndsdelar, fokuserar argumentationsanalysen uteslutande på de förda argumenten i texten.

Inom den kritiska forskningen talar man om språket som ett verktyg för att åstadkomma någonting och skapa effekter. Språket kan ha flera olika funktioner men den för mig, centrala funktionen är att människor använder språket i sociala relationer med andra för att exempelvis uttrycka en åsikt (Bergström – Boréus, 2000:16). En kritiskt granskande textanalys innebär i praktiken att man som forskare tar ställning till i vilken mån en bestämd argumentation lever upp till de bestämda normerna eller inte (Esaïsson et.al, 2004:235). Valet att använda en kritisk argumentationsanalys grundar sig framför allt på den kritiska teorins ståndpunkt att ingen forskning och undersökning är objektiv, det finns ingen ren objektiv verklighet. Därmed lägger den kritiska forskningen stor vikt vid att belysa de subjektiva värderingarna, normerna och förhållningssätten där tolkning är central. Den kritiska ansatsen betonar tolkningsproblematiken och den utgår från att hur den verklighet som vi lever i ser ut och uppfattas beror uteslutande på hur vi väljer att tolka den. Eftersom jag i exemplet med Carl Bildt väljer att endast hänvisa till några specifikt utvalda källor och att därmed även rent subjektivt urskilja argument som lämpar sig för mitt resonemang och mitt syfte, blir tolkningen avgörande för hur min studies resultat. Tolkningen får således en central betydelse för min uppsats. Genom att som författare vara medveten om de val jag gör, står jag även upp för den eventuella kritik som kan komma att riktas mot mitt resultat. Den kritiska argumentationsanalysen anser jag lämplig att använda eftersom dess metodologi grundar sig på ett öppet förhållningssätt, där tolkningen och den kritiska ansatsens betydelse synliggörs.

2.1.1 Kritisk argumentationsanalys

Att framhäva de argument som förs inom en debatt eller i en specifik fråga är ett av huvuddragen i en argumentationsanalys (Collste, 1984:18). En argumentationsanalys inom ramen för kritisk textanalys anser jag vara lämplig att använda i mitt empiriska exempel eftersom jag strävar efter att få fram de argument som förs fram inom debatten. Det är dock inte enbart argumenten som är det essentiella i min diskussion utan även de värderingar och värdeomdömen som ligger till grund för argumenten. Det användbara i den kritiska argumentationsanalysen, utifrån min problemställning, är även hur man kan pröva

de värdeomdömen och ställa de värderingar som kommer till uttryck i argumenten mot varandra (ibid:18f). En typ av värdeomdömen är instrumentella och ger uttryck för om något är önskvärt eftersom det uppfattas som ett medel till något som uppfattas och värderas som gott. Ett mer grundläggande värdeomdöme grundar sig på vissa kriterier, som att det ska vara opartiskt och universaliserbart. Således kan man analysera både det specifika innehållet i de valda argumenten och de mer övergripande värdeomdömena. Själva argumentet i sig kan t.ex. rättfärdiga en viss ekonomisk position (ibid:19f). Det behöver inte alltid vara enbart argumentet/en för att rättfärdiga den ekonomiska positionen eller som i mitt fall att försvara aktieinnehavet och optionsvederlaget för en person, som är det essentiella utan även att relatera argumenten till den kontext som argumenten ingår i.

Den kritiska textanalysen som jag använder mig av lägger stor vikt vid tolkningsrepertoaren, vilket innebär att man som läsare alltid måste vara uppmärksam på att det skrivna och återgivna språket alltid subjektivt tolkas och kan därmed inte återges absolut korrekt (Bergström – Boréus, 2005:203).

3 Begreppsdefinition

Här kommer jag att diskutera de två, för min uppsats, centrala begreppen; ansvar och representativitet. Dessa begrepp är betydande för ett demokratiskt politiskt system och ses ur en systemorienterad ansats. Båda är två vida begrepp med många olika tolkningar och förståelser och för att kunna använda dem som verktyg krävs det en tydligare avgränsning och konkretisering av dess innebörd.

3.1 Ansvarsbegreppet

Ansvar är ett begrepp med många betydelser. I grunden är ansvar ett relationsbegrepp, det vill säga där den ansvarige ställs till svars för sina handlingar *inför* någon. I Sverige utgår, som nämnt ovan, den politiska makten från folket. Därmed är de valda politikerna ansvariga för sina handlingar och beslut inför folket (Statskontoret, 2003:15).

Modellen för ansvarsutkrävande talar om ansvar på två nivåer, där den första nivån fastställer det minimumkrav ett demokratiskt system måste tillhandahålla – att medborgarna regelbundet ska få en möjlighet att byta ut den sittande regeringen men även enskilda politiker. Detta sker enligt svensk lag vart fjärde år, vid riksdagsvalet men kan i särskilda fall med enskilda politiker ske när som helst under den gällande mandatperioden. Den andra nivån för ansvarsutkrävande är att medborgarna kommer att välja och rösta på de politiker som har liknande uppfattningar och åsikter som de själva, i tron och förväntan att de sedermera står för liknande åsikter i de politiska beslutsdebatterna (Powell, 2000:11ff). Denna modell kan sägas vara den ultimata garantin för att den civila befolkningen ska kunna hålla de folkvalda politikerna ansvariga för sina beslut och sitt arbete (ibid:47).

I vardaglig mening menas att den som hålls ansvarig för något, är den person som har orsakat eller påverkat utfallet och har gjort det under fritt val. Enligt Aristoteles bör enbart den som har gjort något på frivillig basis, eller valt att inte göra något alls, hållas ansvarig. Det innebär således att den som inte har något val eller alternativ ska heller inte kunna ställas som ansvarig för utfallet (Statskontoret, 2003:16).

Ansvarsbegreppet brukar ofta inom forskningen kopplas samman med begreppet makt. Nils Brunsson, känd statsvetare, menar att man genom att göra anspråk på att vara ansvarig, t.ex. ta på sig skulden för något, gör man också indirekt anspråk på att ha makt. På så sätt hänger makt och ansvar ihop, den som har makt har även ansvar (Johansson, 1998:20f). Men Brunsson menar också, i likhet med Aristoteles, att de som hålls ansvariga inte alltid har haft något val. Det

som i praktiken avgör är om människor uppfattar besluten som val. Det räcker egentligen med att man framstår eller hävdar att man har haft inflytande för att man ska tilldelas ansvar, vilket Brunsson kallar för ansvarsparadoxen (Brunsson, 1990:50f).

3.1.1 Det formella ansvaret

Den innebörd av begreppet ansvar som jag utgår från är det formella ansvaret. Det formella ansvaret knyter oftast an till den offentliga verksamheten och politiken. Det formella ansvaret kan också ses utifrån olika vinklar. Det kan syfta på en moralisk dimension där huvudvikten ligger på att de folkvalda politikerna sköter sina uppdrag på ett ansvarsfullt och förnuftigt sätt. Ansvar handlar även om redovisningsskyldighet, där de valda representanterna/politikerna är skyldiga att redovisa sin verksamhet och sina beslut eftersom de innehar sitt uppdrag på väljarnas nåder. Ansvar kan även vara att tilldela makt och i sin tur utkräva ansvar av dem som man tilldelar makten till (Bengtsson, 2004:17).

Problematiken kring politikens ansvarsutkrävande har diskuterats åtskilligt och inom forskningen finns det många olika vinklar och perspektiv. Robert A Dahl talar om behovet av "responsiveness" (responsivitet) där han avser hur väl eliterna/politikerna tar in de signaler som kommer från medborgarna via de demokratiska länkarna (ibid:18). Det gäller bland annat:

- Hur väl eliten vid makten uppfyller sina vallöften.
- Hur väl de förvaltar det mandat som de har fått genom valet och folkets röster.
- Hur väl de tar in övriga signaler/opinion från väljarna (ibid:18).

Dahls behov av responsiveness blir centralt i mitt konkreta empiriska exempel, där den enskilde politikern, i mitt fall Carl Bildt, väljer att utgå från sina värderingskriterier vilket möter på stor kritik från representationen/folket som utgår från andra värderingskriterier. Den sista punkten kan relateras till Stig Montins betydelse av "tekniska värden", där båda hävdar att en fungerande demokrati och möjligheterna till ansvarsutkrävande förutsätter en länk mellan de förtroendevalda politikerna och medborgarna. För att politikerna ska kunna sköta sin roll som representant för folkets åsikter krävs det att de är medvetna och uppdaterade om folkets åsikter (Montin, 2000:4f).

Lijphart anser även att det finns en väsentlig skillnad i ansvarsutkrävande mellan olika demokratiska system: inom majoritetsdemokratien gäller majoritetens preferenser medan i konsensusdemokratier, varibland Sverige kan sägas tillhöra, är det allas preferenser som gäller (Anckar, 2004:27). Det Lijphart tar upp kan relateras till moralen, där det vägledande är de grundläggande normerna och hur man når målen utan att det sker på någon annans bekostnad. Det kan även härledas ur det mer övergripande värderingssystemet med deontologins kriterier för rättvisa. För att efterleva allas preferenser är en vägledande fråga, om våra (olika politiska grupper och politiker) mål är rättvisa i förhållande till er andra?

Som politiker torde det vara svårt att efterleva att alla behandlas rättvist och om man som politiker ska kunna agera helt rättvist måste han/hon ge vika för sina egna subjektiva preferenser. Lijpharts resonemang och de underliggande preferenserna av "allas", får en avgörande betydelse i mitt empiriska exempel eftersom en politiker och hans värderingar kan påstås stå i konflikt med "allas" värderingar och värdeomdömen.

3.2 Representativitet

Representativitet är ett mångnyanserat begrepp och kan få många olika definitioner beroende på vem man frågar. Den representativitet som jag avser att diskutera här i min uppsats är den representativitet som är knuten och länken mellan de valda politikerna/representanterna och folket/de representerade.

Det principiella argumentet för den representativa demokratin är att beslutens kvalitet blir bättre om det görs av några folkligt valda representanter. Dessutom kan man även se att människor inte enbart har ett behov av självständighet utan även av ledning i vissa frågor och mer samhällsorienterade frågor (SOU 1999:64 s.17f).

Även inom den politiska representativiteten finns det skiljelinjer, men det jag fokuserar på, i enhet med förhandlingsteorin, är roll- och åsiktsrepresentativitet.

3.2.1 Representativitet utifrån politikerrollen

Med rollrepresentation menas den uppfattning som både politikern själv och väljarna har kring politikerrollens innebörd. Om man anser att de valda representanterna ska agera och handla utifrån andra riktmärken än den egna övertygelsen, såsom att följa sitt parti eller rösta som sina väljare, tillskrivs politikerrollen en ändamålsenlig och internaliserad rolluppfattning. Studier kring rollrepresentation visar på att det sätt som förtroendevalda, speciellt mer tydligt definierade roller, uppfattar sin uppgift/roll har stor betydelse för hur de agerar. Svenska studier har visat att majoriteten av riksdagsledamöterna (75 procent) anser att rollen som partirepresentant är viktigast. Vilket inte är så konstigt eftersom ledamöterna i huvudsak inte är utsedda av folket utan av partierna. Även om man kan personrösta i riksdagsvalet är det ändå partierna som tar fram kandidaterna och i störst utsträckning väljer representanterna (Esaiasson – Holmberg, 1996:59ff). Dessutom kan den politiska partitillhörigheten sägas utgöra grunden för de värderingar och normer som bör vara vägledande för riksdagsledamöterna.

Åsiktsrepresentation avser om de politiska ledamöternas åsikter avspeglar väljarnas. De politiska besluten ska avspegla väljarnas vilja men det förutsätter att de folkvalda vet exakt vad väljarna/opinionen tycker i de frågor som diskuteras. Om en folkvald röstar efter sin partiloyalitet eller efter egna referenser är det större

risk att åsiktsrepresentationen inte är så stor som den skulle vara om man såg till allas preferenser (SOU 1999:64:47f).

Edmund Burkes individualistiska rolluppfattning innebär att om det råder åsiktskonflikt mellan de folkvalda och väljarna bör de folkvalda rösta efter egen övertygelse och inte som väljarna tycker. Om de folkvalda ska rösta efter folkets röster så är det tvunget att den folkvalde politikern är fullständigt säker på att han/hon har rätt information om väljarnas ståndpunkt för annars kan det slutliga resultatet bli fel. Burke menar således att politikern bör ges utrymme att agera efter sina egna värderingar. Enligt många forskare blir det bäst resultat om några folkligt valda representanter får styra (Esaiasson – Holmberg, 1996:45).

4 Politiskt värderingssystem

Den representativa demokratin grundar sig på ett politiskt system där medborgarna överlåter rätten att fatta beslut till de valda representanterna. Den liberala demokratin kan ses som den starkast gällande och utgör även grunden för den moderna västerländska demokratisynens idé om ett representativt styrelseskick (Jerneck – Sannerstedt, 1994:8).

Den liberala och representativa demokratin är i mångt och mycket en partidemokrati grundad på sammanhållna partier med specifika partiprogram och partidiscipliner som härstammar ur olika politiska ideologier. Inom dessa politiska ideologier finns ståndpunkter som anger de värden och normer som utgör partiernas centrala inslag och generella verklighetsuppfattningar. Dessa värderingar och verklighetsuppfattningar delas av en social grupp och är relaterade till gruppens politiska handlande. Ideologier uttrycker t.ex. vilken samhällsform som är värdefull och vilka politiska handlingar eller reformer som bör genomföras (Collste, 1984:21).

Ett politiskt värderingssystem kan sägas vara summan av de värden och normer som ingår i en ideologi. Inom det politiska värderingssystemet finns flera olika argument och förhållningssätt. Enligt de teleologiska teorierna är en handling rätt, om den medför minst lika stort överskott av gott över ont som något av de alternativ som finns. En handling bör då endast göras om den åstadkommer ett större överskott av det goda jämfört med de alternativ som finns (ibid:21).

I kontrast till de teleologiska teorierna står partikularism som ser främst till de konsekvenser som en viss handling innebär för en viss grupp. Således bör man välja den handling som leder till de bästa konsekvenserna för den handlande själv (ibid:22). En tredje inriktning är den deontologiska, där andra faktorer än konsekvenserna avgör om en handling är rätt. Inom de deontologiska teorierna finns olika inriktningar som skiljer sig åt med avseende på vilka kriterier som man ska ta hänsyn till. En deontologisk inriktning kan t.ex. att ha kriterier som ser till om en handling är förenlig med rättvisa eller inte (ibid:22f).

4.1 Värdekonflikt som politisk grund

Inom dessa politiska ideologier och värderingssystem kan värden hamna i konflikt med varandra. Med värde menar jag ideal som uttrycker det goda livet, t.ex. begrepp som sammanhållning, lojalitet, frihet och gemenskap. De konflikter som kan uppstå s.k. värdekonflikter innebär att det finns motsättningar mellan olika åskådningar inom det politiska samhället, där olika värden hamnar i fokus. Det spelar dock en betydelse om man uppfattar vissa värden som givna. För de som

anser att vissa värden är givna innebär det att den subjektiva och grundläggande verklighetsuppfattningen påverkas om man ifrågasätter dessa värden. Om två givna värden ställs mot varandra blir påverkan indirekt genom att något av de värden som ställs mot varandra kommer att prioriteras och ett annat negligeras. Även om nästan alla givna värden såsom de demokratiska grundstenarna delas av nästan alla människor, brukar man kunna urskilja värdehierarkier, dvs. att vissa värden värderas högre än andra. Ofta är det inom denna värdehierarki som värdekonflikter kan uppstå (Gerle, 1999:30).

Värdena behöver inte nödvändigtvis stå i konflikt med varandra inom alla områden men vid ett flerpartisystem och vid en regering med flera partier blir det många värden som ställs i förhållande till varandra. En del värden är så grundläggande och centrala att de går att kombinera medan en del andra värden kommer att hamna i konflikt med varandra utifrån de politiska partiernas grundvalar och ideologiska värdeomdömen. Inom den politiska sfären är en nödvändig faktor att inte bara de politiska partiernas värden står i fokus utan även den civila befolkningens. När regeringsmakten är delad mellan flera partier, kan avvägningen mellan ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet hamna i konflikt med varandra. Dessa är två centrala och grundläggande demokratiska värden för både partierna, de enskilda politikerna, befolkningen och för att styrelseskicket överhuvudtaget ska kunna klassificeras som demokratiskt (Powell, 2000:47).

Ju mer makt som är utspridd desto svårare är det i regel att utkräva ansvar, dvs. ansvarsutkrävning försvåras. Det innebär även att ansvarstydligheten kan bli begränsad, dvs. hur tydligt ansvaret är. I kontrast till ansvarsutkrävningen står åsiktsrepresentativiteten som å andra sidan är betydligt större i det avseendet att fler åsikter är representerade bland den politiska eliten och inom den sittande regeringen när flera partier har regeringsmakten. Det intressanta här är att diskutera om den enskilde politikern står för de åsikter som folket har.

Det är i denna konflikt som bland annat politikerrollen får en central roll. Ur ett etiskt perspektiv har politikern en stor roll inte bara som maktbärande utan också att representera befolkningens intressen och värderingar samtidigt som de personliga värderingarna lyser igenom.

4.1.1 Värdekonflikt och praktiskt förnuft

Hur man som politiker ska hantera värdekonflikter beror dels på hur man ser sig själv i rollen som politiker men även hur man använder det sunda och praktiska förnuftet. Jürgen Habermas skiljer mellan tre former av praktiskt förnuft: pragmatiskt, moraliskt och etiskt. Dessa tre är användbara i min diskussion kring värdekonflikten mellan ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet. Elisabeth Gerle, etikforskare vid Lunds universitet, beskriver Habermas resonemang såhär:

Pragmatism

- Ändamålsenlighet
- Vilken väg ska jag (vi) ta för att effektivast nå målen?
- Instrument, strategier (Gerle, 1999:23).

Etik

- Ett gott liv
- Är målen goda för mig (oss)?
- Värden

Moral

- Rättvisa
- Är mina (våra) mål rättvisa i förhållande till dig (er)?
- Normer

I värdekonflikter kan man då ställa etikens ”ett gott liv” som handlar om självförståelse, identitet och vad vi upplever som det goda livet mot moralens normer för hur man på ett så rättvist sätt som möjligt löser de konflikter som finns mellan dem som delar och dem som inte delar dessa värden och livsformer (ibid:23). Om man relaterar Habermas resonemang till den politiska sfären är det troligen så att i den roll som politikerna innehar och utifrån sin politiska ideologi och partipolitiska ståndpunkt väljer man att antingen följa etikens spår med självförståelse och försöka förverkliga de värden som är centrala för just en specifik politiker eller ett parti eller så väljer man att förhålla sig till de mer övergripande normerna för vad som är moraliskt rättvist och mest kan definieras som det ”rätta”. Om man helt utgår från vad folket tycker och om man röstar efter folket så tillskrivs politikerrollen en ren ändamålsenlighet (ibid:23).

4.1.2 Vilka värden avgör i praktiken

Man ställs således i en värdekonflikt som handlar om vilket värdeomdöme som bör vara det vägledande och vilka värderingar och normer som är viktigast? Hur ska man praktiskt agera vid en värdekonflikt? Det svåra då värdekonflikter uppstår, är att det inte finns en objektiv måttstock som anger vilka värden som gäller eller i vilken ordning de bör gälla (Lundquist, 1991:29). Det finns heller inget sanktionssystem som straffar dem som inte rättar sig efter en viss standard av värderingar och därmed finns det ingen garanti för hur politiker ska agera vid värdekonflikter. Det betyder således att det är någon eller något (t.ex. en enskild politikers auktoritet, paritets samlade linje, ekonomiska intressen) som i praktiken bestämmer vilka värderingskriterier som ska tillämpas (ibid:29).

Självfallet kan inte aktörerna och speciellt inte, som jag diskuterar här, de folkvalda politikerna fritt välja vilka värderingskriterier som ska användas. Kriterierna finns inom olika idéstrukturer vilka kan härledas tillbaka till de politiska ideologierna och värderingssystemen. När en politiker agerar prioriterar han medvetet eller omedvetet utifrån dessa idéstrukturer. Går en politiker utanför dessa idéstrukturer och värderingssystem riskerar han att möta ett stort motstånd från övriga aktörer (ibid:30).

I ett konkret fall i praktiken innebär det att vi lägger våra värderingar till de fakta som vi har inhämtat. För att därefter ta ställning till vilket handlingsalternativ som är det rätta eller åtminstone det mest rätta/minst onda. Det är i valet av handlingsalternativ som de grundläggande värderingssystemen blir synliga,

genom att det handlingsalternativ som den enskilde politikern väljer som det "rätta" avspeglar sig i vad han värderar (Gustafsson, 1996:91).

5 Teori

I det följande teoriavsnittet kommer jag att börja med en kort genomgång av den rationalistiska teorin, följt av dess två grenar; den klassiska teorin och förhandlingsteorin. Dessa två teorigrenar lyfter fram de två grundläggande begreppen för min studie; ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet. Därefter kommer jag att gå över till att presentera den politiska etikens teori om de olika objekten och normkällorna bakom.

5.1 Den rationalistiska teorin

Den rationalistiska teorin tar upp de mål som eftersträvas vid och inom processen för en regeringsbildning. Den utgår från individuella aktörers kalkyler som menar att både politiker och väljare är rationella aktörer som sätter upp egenintresset som mål för sitt handlande. Att man handlar rationellt och utifrån sitt egenintresse kan man koppla samman med det partikulära värderingssystemets egoism (Collste, 1984:22).

Den rationalistiska skolan tillhörande statsvetenskapen, har utvecklats mycket under de senaste årtionden och företrädarna för skolan intresserar sig främst för de skäl och motiv som aktörerna i förväg grundar sitt handlande på. Strävan är således att utifrån de underliggande skälen och motiven, förklara olika aktörers agerande, ställningstaganden och beslut (Lewin, 1996:26).

Intressant för min studie är framför allt de två inriktningar som finns inom den rationalistiska teorin, dels den klassiska teorin och dels förhandlingsteorin. Dessa två teorier fokuserar på och ställer två normer mot varandra, ansvarsutkrävande respektive åsiktsrepresentativitet. Den kritik som ofta riktas mot den rationalistiska teorin är att då två normer ställs mot varandra blir det svårt att göra en avvägning vilken som är den vägledande normen och därför blir resultatet ofta att "allt handlande är rationellt". Relaterat till denna kritik kan man istället föra ett resonemang där man bedömer aktörers handlande utifrån en tidsaxel, där det blir mer väsentligt att fråga sig om handlandet eftersträvar kortsiktiga eller långsiktiga vinster (ibid:26f).

5.1.1 Den klassiska teorin

Den klassiska teorin saknar någon allmänt gällande och vedertagen innebörd inom den vetenskapliga debatten. Därför kommer jag att fokusera och utgå från den

klassiska teorins argumentation kring ansvarsutkrävande. Den klassiska teorin utgår från att en aktör har egen majoritet och egen beslutsrättighet/kapacitet. Där vikten av att rösta utifrån majoritetsregeln betonas och att man inte förhandlar med motparten (Lewin, 1996:28). Genom att en aktör har egen majoritet och innehar rätten att rösta fram beslut utan att förhandla, måste det finnas normer för hur det ska gå till. Således blir ansvarsutkrävande en central och grundläggande norm inom den klassiska teorin och parlamentarism (ibid:28). Ansvarsutkrävande blir avgörande för det civila folket eftersom när makten finns hos en enskild aktör kräver väljarna att ha makt och möjlighet att utkräva ansvar av de styrande och ställa dem till svars. Vid stort och utbrett missnöje ska det kunna resultera i att folket till och med ska kunna avsätta den ansvarige från sin position (ibid:28).

Den klassiska teorin utgår även från det liberala samlingspartiets partiledare och grundare Karl Staaff, och hans tänkande kring att vinnaren tar allt vid ett riksdagsval. Därigenom bör folkviljan vara odelad och majoriteten bör således härska oinskränkt. (ibid:20).

5.1.2 Förhandlingsteorin

Förhandlingsteorin är den andra grenen inom den rationalistiska teorin. Den utgår i kontrast till den klassiska teorin, från att regeringens sammansättning och den förda politiken, bör spegla folkviljan i dess helhet. I kritiken mot den klassiska teorin har förhandlingsteorin växt fram, en teori som Arend Lijphart, professor vid the University of California och framstående forskare inom statsvetenskapen, även kallar för samarbetsdemokrati. Inom förhandlingsteorin är det centrala för min uppsats, åsiktsrepresentativitet. Enligt förhandlingsteorin bör inte en regering och en politiker omedelbart fatta beslut genom votering utan den måste först förhandla med alla parter, även med oppositionen. Strävan är att nå konsensus innan ett beslut fattas. Anledningen till förhandlingsteorin förespråkar dessa förhandlingar är att regeringen ska föra en politik som representerar hela befolkningen, de s.k. ”allas” preferenser och inte bara majoriteten (Lewin, 1996:23).

Förhandlingsteorin utgår således, till skillnad från den klassiska teorins ”vinnaren tar allt”, från att för att vinna något måste man först förhandla och tillsammans nå konsensus. Den utgår således från att även oppositionen ska ha förhandlingsmöjligheter eftersom de tillsammans motsvarar och ska representera folket vilja i stort (ibid:45).

Förhandlingsteorin har växt fram som en motpol till den klassiska teorin parallellt med framväxten och/eller övergången till ett flerpartisystem. I ett flerpartisystem kan ett enda parti aldrig garanteras egen majoritet utan partierna måste förhandla för att nå inflytande. Det som utmärker en förhandling är att två eller fler parter deltar och att parterna både har intressen som är delvis motstridiga och delvis sammanfallande (ibid:25).

Dessa två grenar inom den rationalistiska teorin kan hjälpa mig, genom att utgöra de två grundläggande valalternativen i diskussionen kring värdekonflikten

mellan ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet. Dessa begrepp förs fram som två viktiga beståndsdelar för att demokrati ska fungera och därigenom kan de fungera som teoretiska grundvalar.

5.2 Politisk etik

Relationen mellan makt och etik är ett centralt diskussionsämne inom både statsvetenskapen och den politiska filosofin. Det demokratiska styrelseskicket styrs och måste även rätta sig efter vissa moraliska krav. Demokratin handlar i grunden om hur den goda eller minst onda makten ska utformas. Således måste det finnas en politiskt gällande etik inom demokratin och det politiska systemet (Sjödin, 2005:5).

Kärnan i den politiska etiken utgörs av vad som är gott och ont, rätt och orätt. Politisk etik utgår från att politik handlar om makt och inflytande, där en vanlig statsvetenskaplig definition av begreppet politik är

”beteenden, idéer och institutioner som är relaterade till utövandet av makt” (Sjölin, 2005:5).

Som politiker är huvuduppgiften att representera medborgarna och på deras vägnar föra politik och fatta beslut. I rollen som politiker ligger därmed särskilda förpliktelser som innebär att de måste ta etisk hänsyn när de fattar beslut.

Det finns ingen entydig politisk etik men man kan skilja mellan tre olika huvudmodeller för det politiska handlandets etik:

Politisk etik	Objekt	Normkälla
Minimalistisk	Politikern	Allmänetik
Funktionalistisk	Politikerrollen	Demokratiteori
Rationalistisk	Politikens innehåll	Politisk filosofi

(Sjölin, www.vxu.se 060920).

Den politiska etiken som faller under den minimalistiska etiken utgår från allmänetiken som handlar om att sätta några minimum normer och etiska regler för det som sker i vardagen, såsom att politiker inte ska ljuga, bör uppträda hederligt och hålla löften. Objektet blir därför den renodlade politikern eftersom det är han/hon som ska svara för att allmänetiken efterlevs (ibid).

Dess motsats, den rationalistiska etiken, handlar om att formulera grundläggande etiska principer som bör vara vägledande för i princip allt politiskt handlande. Det intressanta är alltså själva politikens substans och vilka beslut som bör fattas. Grundtanken bakom den rationalistiska etiken är att det politiska handlandet och att dess normer bör kunna föras tillbaka på de grundläggande demokratiska värdena såsom t.ex. frihet, jämställdhet. Rent analysmässigt är det svårt att exakt veta vilka normer och principer som är de gällande eftersom den rationalistiska etiken och de grundläggande demokratiska värdena befinner sig på

en mycket hög abstraktionsnivå i förhållande till den praktiska politiken. Den rationalistiska etiken bör således kompletteras med mer operativa etiska normer för att kunna analyseras (ibid).

Den funktionalistiska som faller mittemellan dessa, fokuserar på den roll som de valda politikerna innehar. Denna gren inom den politiska etiken ligger på en betydligt lägre abstraktionsnivå och är därmed mycket lättare att applicera och använda. Fokus ligger främst på de politiska processerna där uppmärksamheten riktas mot hur politikern bör fatta beslut utifrån sin roll som politiker. Det är också själva rollen och de plikter som följer rollen som politiker som är det mest intressanta inom den rationalistiska etiken. Huvuduppgiften för de valda politikerna är att representera väljarna och fatta beslut på deras vägnar. Den valda politikern utgör en viktig länk mellan den enskilde individen/väljaren och organisationen i helhet (ibid).

Utifrån min problemställning och syfte kommer jag att gå från den mer övergripande rationalistiska teorin och etiken till att analysera den funktionalistiska politiska etiken där det ledande är politikerrollen. Där det diskuteras hur både politikern själv och väljarna ser på och avgränsar rollen som politiker. I diskussionen kring politikerrollen blir värdekonflikten mellan åsiktsrepresentativitet och väljarnas möjlighet till ansvarsutkrävande central.

5.2.1 Politikerrollen

Inom den klassiska representationsteorin finns det två motstridiga uppfattningar om vad politikerrollen innebär, omfattar och vilka förpliktelser som ligger inom ramen för rollen. Den ena anser att politikern bör vara en självständig individualist som baserar sitt handlande och beslutsfattande på personlig känsla med allmänintresset som riktmärke. Den andra menar att politikern bör vara en väljarbunden folktribun, som agerar utifrån uttalade väljarintressen och väljaropinioner (Lewin, 1996: 23ff).

Även Stig Montin, lektor vid Örebro universitet, ser rollen som politiker som dubbel. När Montin ska analysera det svenska politiska systemet och den nya alliansregeringen talar han bland annat om *the Local Popular Government Model* (LPG modellen). Exempelvis framhäver modellen att politiska partier och folkligt valda politiker/representanter ska representera folket i sin helhet men även kunna framhäva särintressen och speciella gruppers behov och värderingar (Montin, 2000:4). För att det ska kunna realiseras måste det finnas en fri opinionsbildning. För att denna opinionsbildning ska kunna fungera krävs vissa, vad Montin kallar för ”tekniska värden”. Det viktigaste tekniska värdet är representativiteten av opinionen, vilket innebär att det ska finnas en korrespondens mellan åsikterna bland de valda politikerna och väljarna/väljarkåren gällande innehållet i den förda politiken. Rollen som politiker och som folkvald och förtroendevald representant ser Montin således som dubbel; dels ska politikern föra upp allmänhetens och även särskilda gruppers behov och åsikter på den politiska agendan och dels ska politikern vara beslutsfattare och däri göra prioriteringar mellan dessa behov och åsikter (ibid:4f).

Begreppet politiker har i vardagligt tal kommit att likställas med alla som har ett förtroendeuppdrag givet i allmänna och fria val. På liknande sätt ges begreppet politiker ofta en negativ betoning och/eller sätts in i ett mindre fördelaktigt sammanhang (Asserhed, 2002:9). I Sverige har vi en stor offentlig sektor och politiker uppträder ofta i medierna men ändå kan kritik riktas mot brister i den demokratiska dialogen mellan politiker och medborgare. Medierna utgör här en väldigt viktig och avgörande länk relaterat till deras uppdrag som samhällskritiker och granskare. Men många massmedier är, av sin egen överlevnads och av ekonomiska skäl, mer intresserade av att uppmärksamma sensationer, avvikande händelser och personfixering än av att verkligen skildra den faktiskt förda politiken. Vad som är betydande för den demokratiska dialogen är uppkomsten och möjligheterna för folket att göra sin kritik hörd, där medierna ofta används för att föra fram kritiken och utgör således ett viktigt verktyg.

Politikerrollen är intressant ur flera olika perspektiv. Det handlar om människors grundläggande kunskaper om samhället och om lagarna som reglerar politikens gränser till juridik och ekonomi. De som är förtroendevalda politiker är inte sällan sökare, sökare efter den optimala funktionen i sin roll som politiker. Det finns en klar skillnad mellan de politiska företrädarna och de tjänstemän som är anställda för att genomföra det som politikerna har beslutat. Politikerna är valda för en viss mandatperiod och får arvode för de uppdrag de gör under perioden och i förhållande till deras mandat. Medan en tjänsteman är anställd och kan verka oavsett vem som är beslutsfattare (ibid:15).

Att vara politiker innebär också att man ska ha intresse för andra människor och helst lite fallenhet för kommunikation med andra människor och det omgivande samhället. Det gäller som politiker att väcka intresse för det och de värderingar man förespråkar och att få med sig människor. I slutändan handlar det som politiker att få med sig människor och sedan försöka genomföra det man vill genom att få upp frågorna på den politiska agendan, till diskussion och förhoppningsvis så småningom till beslut (ibid:16).

Relaterat till Stig Montins ”tekniska värden” och behovet av en representativ opinion, kräver demokratin kunniga och intresserade medborgare, vilket Herbert Tingsten också slog fast i sin bok ”Demokratis problem” (Tingsten, 1967:14). Medborgarna borde vara mer välinformerade än tidigare eftersom både antalet informationskanaler har ökat och att den allmänna utbildningsnivån har stigit i landet. Ändå ses politik som något främmande för många (ibid:10).

6 Diskussion

Jag kommer att börja med att diskutera min första och rent teoretiska problemställning. Det behöver inte vara politikernas egna värderingar som står i konflikt med de övergripande normerna men det intressanta är att diskutera vad man i rollen som politiker bör gå efter och hur man som politiker värderar dessa grundläggande moraliska normer och etiska värderingar.

Om man ser till den rationalistiska teorin är det inte så svårt att se att det kan förekomma en värdekonflikt. Den rationalistiska teorin utgår från att alla aktörer, både den civila befolkningen och de förtroendevalda politikerna, är rationella aktörer som handlar efter egenintresset och har egenintresset som mål för sitt handlande. Den klassiska teorin inom den rationalistiska teorin framhäver dessutom att varje aktör har en egen majoritet att fatta beslut utan att förhandla. Således kan man påstå att den härstammar ur det partikulära värderingssystemet, med fokus på att få bästa konsekvenser för den handlande själv (Collste, 1984:21f). Om de folkvalda politikerna ska ha rätt att utgå från partikularism förutsätter att det finns normer som reglerar möjligheterna för ansvarsutkrävande. Dessa normer kan sägas härstamma från det moraliskt praktiska förnuftet, med vägledande normer såsom rättvisa, jämlikhet etc. Men eftersom politikern utifrån den klassiska teorin anses ha befogenhet att fatta beslut utifrån sina egna värderingar utgår den även från det etiska perspektivet där det goda livet och de värderingar som är starkast gällande får råda. I detta fall kan man alltså hamna i en värdekonflikt mellan vilket förnuft och vilka värderingar som är det/de riktiga att följa.

Grundläggande inom den representativa demokratin och parlamentarism är, som jag nämnt ovan, att befolkningen röstar på det parti och även eventuellt på enskilda politiker som har liknande värderingar och uppfattningar som en själv. Som en sorts garanti för folket att de verkligen efterlever liknande värderingar och uppfattningar är ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet betydande faktorer. Särskilt i de fall där politikern väljer att följa sin egen värdering utan att ta i beaktande vad folkrepresentationen tycker. Politikern handlar då utifrån det etiska förnuftet där hans subjektiva värderingar är ledstjärnan. Risken med det är åsiktsrepresentationen kan bli väldigt låg. Det finns ingen dialog mellan politikerns etiska värderingar och folkets åsikter, utan politikern handlar efter sig roll som politiker och tillskriver sig själv möjligheten att avgöra vilka värderingar som är de gällande. Det står i relation till Burkes individualistiska rolluppfattning att folket har ett behov av att ledas och om politikerns värderingar står i konflikt med folkets, bör politikern agera utifrån sina egna värderingar (Esaiasson – Holmberg, 1996:45).

Hur stora möjligheterna till ansvarsutkrävande är beror helt och hållet på hur öppet politikern visar sitt ställningstagande och om det är tydligt vem som är

ansvarig för vad, dvs. hur stor ansvarstydligheten är. Det är inte bara politikern som ska vara tydlig utan det ligger också i folkets intresse att uppmärksamma och intressera sig för vem som är ansvarig. Om inte folket eller, i praktiken är det oftast medierna, uppmärksammar och intresserar sig för vem som är ansvarig för de politiska besluten finns det risker att den demokratiska dialogen mellan politiker och folket blir än sämre. Det Tingsten kallar ”demokratins problem” (Tingsten, 1967:14). Men i rollen som politiker ingår det även att vara en ledsagare som kan vägleda folket i vissa frågor. Politikern ska kunna föra fram och leda en diskussion utifrån sin egen övertygelse om vilka värden som är de centrala och som därför måste försvaras. Politiker kan således även utgå från instrumentella värdeomdömen där han själv avgör vad som är det goda och kan därför använda sitt egna etiska förnuft och föra den politiska diskussionen och det slutliga beslutet åt en viss riktning.

Eftersom politiska partier är ensamma om att ställa upp som kandidater i de politiska valen hamnar partiledarna och de framträdande politikerna automatiskt i rampljuset, åtminstone i samband med valrörelsen (Petersson et al, 2000:22). Att partiledarna och de framträdande politikerna har en central position är en följd av den alltmer omfattande och utvecklade partipolitiken och är en av grundvalarna i i den representativa demokratin (ibid:22).

Vad har då de enskilda politikerna för betydelse för ansvarsutkrävande och åsiktsrepresentativitet? Jo, självfallet är det enklare för svenska folket och framför allt massmedia att hålla en politiker ansvarig om det finns en klar ansvarstydlighet i den enskilde politikerns ansvarsområden. Däremot är det inget som tyder på att det automatisk blir en större åsiktsrepresentativitet genom en framträdande politikerroll. Som enskild politiker står du ständigt mellan den rationalistiska teorins två grenar – den klassiska teorins röstmaximeringsprincip där en aktör har en egen majoritet och befogenhet att bestämma och framhålla sitt eget etiska förnuft kontra förhandlingsteorin som menar att regeringen och därmed även politikernas ställningstagande bör spegla folkviljan (Lewin, 1996:23ff). Utifrån studier om rollrepresentationen är en väsentlig aspekt hur den förtroendevalda politikern själv uppfattar sin roll och sin uppgift.

6.1 Ett empiriskt exempel

För att ta ett mer konkret och empiriskt exempel där en känd politiker hamnat mitt i det massmediala blickfånget är den nuvarande utrikesministern Carl Bildt. Han kan sägas ha en väldigt karaktärsfull politikerroll som har väckt mycket uppmärksamhet genom åren. Som gammal partiledare för Moderaterna och även som före detta statsminister är han välkänd och etablerad hos det svenska folket i rollen som politiker. Han har även, genom sina utlandsuppdrag via FN och EU, en position på den internationella ideologiska kartan som ger honom unika möjligheter (Ådahl, 070302-10:6). Han är också intressant att ta upp och belysa i min uppsats och utifrån min problemställning eftersom han är en politiker som sedan utnämningen till Sveriges utrikesminister har hamnat i, som man kan tolka

det som, en uppmärksammas värdekonflikt. Värdekonflikten gällande Carl Bildt handlar främst om hur hans mer personliga etiska värderingar står i konflikt med folkets värderingar och de grundläggande normerna. Jag anser att det är ett av många exempel på där enskilda politiker hamnar direkt i det mediala rampljuset. Det handlar inte om själva personen i sig utan om den roll som personen innehar i form av politikerrollen. Att jag väljer att ta upp ett exempel där en enskild politiker har en framträdande roll beror på att jag vill belysa min tidigare teoretiska genomgång där det centrala har varit politikerrollen.

Jag grundar min diskussion, som jag nämnde inledningsvis, uteslutande på två dagstidningar, en fristående tidskrift samt en nätbaserad nyhetssajt. Självfallet får man alltid vara kritisk mot det som skrivs i medierna eftersom mycket skrivs i säljande syfte och förstoras upp ofta lite felaktigt men samtidigt utgör media en viktig länk som medborgarnas största möjlighet att granska de förtroendevalda politikerna.

Jag börjar med att lite kortfattat ta upp bakgrundsfakta till debatten. Huvudpersonen bakom debatten är utrikesminister Carl Bildt och hans aktieinnehav och optionsutdelningen i investmentföretaget Vostok Nafta. Aktierna i Vostok Nafta köpte Bildt innan han blev utsedd till utrikesminister, närmare bestämt i januari 2006 när han då placerade tillgångar i ett optionsprogram. Vostok Nafta är ett företag i Lundin-koncernen som även äger delar av och har stora intressen i det ryska företaget Gazprom, en energijätte. Vostok Naftas största portföljinnehav består av Gazprom som utgör 90 procent av portföljen. Således äger Vostok Nafta cirka en procent av aktierna i världens största gasbolag (www.vostoknafta.com, 070325). Aktierna i Gazprom sägs vara några av de viktigaste tillgångarna för Vostok Nafta främst eftersom Gazprom ägs till hälften av den ryska staten och styrs i praktiken av den ryska statsregimen (Dagens Nyheter, 070109). En del bedömare av Ryssland anser att Gazprom i själva verket är ett verktyg för den ryska utrikespolitiken. Ryssland ströp leveranserna till Ukraina i januari 2006 med en officiell förklaring att det rådde konflikt om priset. Många bedömare tror snarare att striden hade en politisk dimension och utlöstes för att Ryssland ville visa sitt missnöje mot den då, nya ukrainska regeringen (Dagens Nyheter, 061025). Den ryska gasen som försörjer delar av EU på energi går genom Ukraina och därigenom hotades även EU:s gasförsörjning av striden. Samtidigt som EU:s stats- och regeringschefer vill ha garantier från den ryske presidenten, Vladimir Putin att liknande händelser inte ska inträffa igen så har Gazprom planer på att dra en gasledning på Östersjöns botten. Den ska i så fall dras från Ryssland till Tyskland via Gotland, vilket många svenskar har stora miljömässiga invändningar mot. Detta är ett mycket kontroversiellt ämne och har fått stor uppmärksamhet inte bara i de politiska debatterna utan även i medierna (Lucas, 061020).

Frågan är då, vad skapar det för problem för Carl Bildt?

Utifrån min valda metod, argumentationsanalys, är det viktigt att först redogöra för de argument som har förts fram:

Det kanske mest grundläggande och övergripande argumentet som kritikerna fört fram är att Bildt i rollen som Sveriges utrikesminister och som företrädare för EU:s politik kan ha svårt att representera den svenska och även EU:s politiska

inställning till det ryska företagens gasledningsförslag och samtidigt ha privata ekonomiska intressen i företaget.

Som grund för det argumentet framför bland annat Urban Ahlin, vice ordförande i utrikesutskottet och utrikestålesman för Socialdemokraterna att *en svensk minister får aldrig vara misstänkt för att främja andra intressen än endast den svenska nationens* (Ahlin, 070107).

Det framfördes även kritiska argument mot att optionsvederlaget skulle likna en ekonomisk muta gentemot en svensk utrikesminister (ibid, 070107).

Andra argument är att Carl Bildt är, eller kommer att hamna, i en jävsituation när gasledningen blir ett regeringsärende (Dagens Nyheter, 061025).

Vidare fördes det fram i debatten var att Gazprom kritiseras för att göra ryska statens ”fula” uppdrag genom att köpa upp och tysta ryska medier (Nilsson, 061104).

Samt att *”hans trovärdighet som utrikesminister kan undermineras genom hans ekonomiska intressen i Gazprom”* (Nilsson, 061027).

”När Bildt utnyttjade optionerna framstod han som mer affärsman än politiker, vilket blivit ett inrikespolitiskt problem för regeringen” (Nilsson – Ritter - Ådahl, 070302-10:24ff).

Det har även uttrycks argument och kritik mot att Bildt inte har velat reda ut situationen och snarare viftat bort de argument som förts fram (Ahlin, 070107).

Dessa argument är bara exempel på argument och kritik som förts fram i debatten. Bildt själv ville inte kommentera de påstådda argumenten från början men tvingades mer eller mindre ge vika för den starka kritiken som kan sägas utmynna ur de mer systemorienterade normerna om hur en politiker bör uppträda och agera. Bildts agerande kan härledas ur den klassiska teorins och det partikulära värderingssystemets utgångspunkt i att politiker har rätt att agera utifrån sina egna värderingar och sina åsikter om det ”goda”. Man kan också mer konkret se att om Bildt hade tagit emot optionsvederlaget hade det medfört goda konsekvenser för honom i form av ökad ekonomisk inkomst men troligen hade det även resulterat i att hans förtroende hade ifrågasatts än mer. Det kan man även härleda till en tidsaxel, där man ser till konsekvensernas långsiktiga respektive kortsiktiga effekter (Lewin, 1996:26f). Om man ser till de kortsiktiga så hade Bildts optionsvederlag resulterat i en direkt inkomst och ökad förmögenhet. De mer långsiktiga konsekvenserna påverkar hans politiska ställning som utrikespolitiker i förhållande till hans privata ekonomiska intressen. Det är framför allt de långsiktiga konsekvenserna som är målet för den förda debatten.

I förhållande till det som jag tog upp i metodavsnittet, gällande de bakomliggande värdeomdömen så är det inte bara själva argumenten i sig och hur de formuleras som är det väsentliga utan även den kontext som argumenten tillhör och ingår i (Collste, 1984:20).

Den aktuella kontext som omgav debatten runt Bildt, grundar sig i botten på moraliska normer och opartiskt värdeomdöme. Det är bland annat rättvisan som norm som står i värdekonflikt med Bildts eget agerande och egna värderingar. Utifrån de moraliska normerna förväntas Bildt i rollen som politiker ta det ansvar och leva upp till de förväntningar som folket ställer på en politiker. En politiker ska handla moraliskt i centrala och principiellt viktiga frågor. En politiker ska,

utifrån mer systemorienterade normer om representation och ansvarsskyldighet, representera folkets åsikter och kunna vara öppen gentemot folket för dess handlingar (Asserhed, 2002:15). Det hade troligen varit mer moraliskt accepterat om Bildt inte hade befunnit sig inom den politiska kontexten.

När en politiker i Bildts situation väljer att inte bemöta den kritik som är riktad mot honom, ökar misstroendet och risken finns att folket även tror att han ljuger. En grundläggande moralisk norm som även har sitt ursprung ur den politiska allmänheten, att politiker ska inte ljuga och ska uppträda förtroendeframkallande (Sjödin, www.vxu.se).

Dessutom befinner sig Bildt i en politisk kontext som är väldigt hårt granskad av både folket och medierna efter alliansregeringens maktövertagande och att många av de utvalda ministrarna i början tvingades avgå efter hård kritik. Som politiker tillhörande högerblocket och även Moderaterna och deras politiska ideologi, är man i Sverige kanske extra hårt utsatt för granskning. Sverige har varit genom tiderna, företrädesvis socialdemokratiskt, där högerblocket med Moderaterna i spetsen har i folkmun stått för överklassens och de välbärgades politik. Det är explicit märkbart eftersom Moderaterna själv har velat betona deras ändrade politiska inriktning och att de numera kallar sig för ”de nya moderaterna”. Således anser jag att man kan hävda att den ekonomiska vinst som Bildt skulle göra om han hade tagit emot optionsvederlaget, hade återknutit till de gamla uppfattningarna och den gamla kontexten om Moderaterna att deras värderingar och värdeomdömen gynnar de redan rika och missgynnar de mindre välbärgade.

Bildts agerande kan också ses utifrån den politiska kontexten med ansvarsskyldighet. Att Bildt var ansvarig kan ses utifrån Aristoteles moraliska resonemang att det är enbart den som har gjort något på frivillig basis och som haft valmöjligheter som kan ställas till svars för sina handlingar (Statskontoret, 2003:16). Bildt hade valmöjligheter i form av att han kunde välja att sälja aktierna och avsäga sig optionsvederlaget eller neutraliserat vinsten från dem. På så sätt hade han också kunnat undvika den massiva kritik som han fick utstå. Efter ett tag, när debatten tog fart på riktigt, blev det till slut ohållbart för Bildt att inte kommentera hans optionsinnehav och intressen i Vostok Nafta. Den massiva kritiken från folket tvingade honom mer eller mindre att kommentera och öppna upp för en dialog. Som representant betvivlade folket att han långsiktigt kunde representera dess åsikter och målet var inte ändamålsenligt eftersom det var enbart Bildt själv som kunde vinna på situationen.

Det ansvar som en förtroendevald har i rollen som politiker är direkt knutet till det mandat folket har gett politikern. En politiker har ett ansvar gentemot väljarna att föra deras talan och framföra deras åsikter och om folket ställer sig kritiska till denna ansvarsskyldighet, skapas ett missnöje och politikerns förtroende ifrågasätts. Därför slutade det med att han sålde sina aktier och optioner i bolaget (Ahlin, 070107). Således gav han på något sätt efter för de normer, argument och värdeomdömen inom den kontext som han i rollen som politiker tillhör.

Det fanns självfallet de som ansåg att Bildt inte gjorde något fel och som snarare hävdade att det inte fanns någon substans i den riktade kritiken och i det som skrevs i medierna kring Bildts optionstillgångar. De som ansåg och

fortfarande anser att situationen ur detta perspektiv hävdar snarare att Gazproms aktiekurs inte påverkas nämnvärt av den ryska gasledningen (Nilsson et. al, 070302-10:28). Samt att Bildt i egenskap av en "gammal" politiker borde ha det förtroende från folket att han själv kan avgöra om det är lämpligt eller inte.

7 Slutdiskussion

För att sammanfatta det som jag har kommit fram till i min diskussion är att, hur man bör agera som politiker och hur allmänheten ser på en politiker är helt beroende på hur man ser på och vilka värderingar man tillskriver politikerrollen. Om man tillskriver politikerrollen enbart en representativ roll, där han ska agera utifrån vad folket tycker, tillskrivs han ett opartiskt och universaliserbart värdeomdöme och likställs med en ändamålsenlig rolluppfattning. Han ska således handla utifrån allmänhetens moraliska normer och etiska värderingar där det grundläggande politiska värderingssystemet kan härledas ur de teleologiska teorierna. De teleologiska teorierna utgår från att man ska enbart handla så att det medför mer gott än något av de andra alternativen (Collste, 1984:21). Detta skulle i praktiken kunna sägas vara mer eller mindre en utopi. Speciellt om man väljer att utgå från att människor är rationella aktörer som agerar utifrån egenintresset, vilket är grundstenen i den rationalistiska teorin (Lewin, 1996:26).

Att människor som subjekt medvetet skulle handla så att det medför negativa konsekvenser för den handlande och mer positiva konsekvenser för någon/några andra är svårt att se. Dock är det här som en märkbar skillnad mellan enskilda individer och politiker bör göras. En politiker tillhör både den mer systemorienterade och den aktörsinriktade ansatsen och kan således lättare hamna i konflikt mellan dessa ansatser. Inom den politiska kontextens systemorienterade ansats är åsiktsrepresentativitet och ansvarsutkrävande centrala och framträdande begrepp. En politiker ska kunna representera folkets åsikter och det ska vara tydligt att det är han som är ansvarig. Dock ligger det en värdekonflikt i synen på politiker, de ska å ena sidan vara folkets representanter och ansvariga, samtidigt som politiker är levande aktörer med egna subjektiva värderingar och ska kunna fungera som en ledsagare åt folket. Rent teoretiskt skulle det kunna gå att avgöra när vilka värderingar och utifrån vilket omdöme som en politiker bör agera om man är överens om vilket värderingssystem man ska ha som utgångspunkt. Praktiskt är det desto svårare att leva upp till. I praktiken skiftar de åtaganden och de problem som en politiker ställs inför att det troligen skulle vara svårt att ständigt utgå från samma värderingssystem. I mitt empiriska exempel med Carl Bildt är det väldigt tydligt att olika åsikter och etiska värderingar kommer i konflikt med varandra. Bildt själv ansåg, utifrån en aktörsorienterad ansats, att han själv kunde avgöra om det skulle påverka honom i hans roll som politiker eller inte och agerade utifrån sina subjektiva värderingar. Den riktade kritiken från folket ansåg däremot att hans intressen i Vostok Nafta var av sådan karaktär och särskilt med avseende på företagets förhållande till Gazprom och den ryska staten att de inte gick att kombinera med hans roll som politiker. Det var i den politiska kontexten som konflikten mellan olika värden kom att uppstå och det var också

den politiska kontexten som fick Bildt att gå från en självständig individualist till en väljarbunden folktribun.

8 Referenser

- Anckar, Dag, 2004. "Ansvarsinnehav och ansvarsutbyte. En teoretisk diskussion" i Bengtsson, Åsa – Grönlund, Kimmo (red.) *Partier och ansvar*. Mölnlycke: Elanders Infologistics Väst AB.
- Arter, David, 1999. *Scandinavian politics today*. Manchester: Manchester University Press.
- Asserhed, Gunnar, 2002. *Politikerrollen bakom rubrikerna*. Linköping: Wäro Förlag & Tryckeri.
- Bengtsson, Åsa, 2004. "Demokrati, eliter och ansvar" i Bengtsson, Åsa – Grönlund, Kimmo (red.) *Partier och ansvar*. Mölnlycke: Elanders Infologistics Väst AB.
- Bergström, Göran – Boréus, Kristina, 2000. *Textens mening och makt, metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, Göran – Boréus, Kristina, 2005. *Textens mening och makt, metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Brunsson, Nils, 1990. "Deciding for responsibility and legitimation: Alternative Interpretations of organizational decision-making" I *Accounting, Organizations and Society*. Vol.15, No ½.
- Collste, Görna, 1984. *Makten, moralen och människan – En analys av värdekonflikter i debatten om medbestämmande och löntagarstyre*. Stockholm: Liber Tryck.
- Dahl, Robert A, 1999. *Demokratin och dess antagonister*. Smedjebacken: Fälth & Hässler.
- Esaïsson, Peter – Holmberg, Sören, 1996. *Representation from above: members of Parliament and representative democracy in Sweden*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Esaïsson, P – Gilljam, M – Oscarsson, H – Wängnerud, L, 2004. *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Gerle, Elisabeth, 1999. *Mångkulturalism – för vem?* Landskrona: Parajett.
- Gustafsson, Sture, 1996. *Etik – att handla ansvarigt*. Eskilstuna: Tuna Tryck AB.
- Jerneck, Magnus, 1994. "Demokrati och internationalisering" i Sannerstedt, Anders – Jerneck, Magnus (red.) *Den moderna demokratins problem*. Lund: Studentlitteratur.
- Jerneck, Magnus – Sannerstedt, Anders 1994. "Introduktion: Demokratins problem" i Sannerstedt, Anders – Jerneck, Magnus (red.) *Den moderna demokratins problem*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Ulla, 1998. *Om ansvar – ansvarsföreställningar och deras betydelse för den organisatoriska verkligheten*. Lund: Lund University Press.

- Laver, Michael – Schofield, Norman, 1998. *Multiparty government – the politics of coalition in Europe*. Michigan: The University of Michigan Press.
- Lewin, Leif, 1996. *Votera eller förhandla?: om den svenska parlamentarismen*. Stockholm: Fritze.
- Lundquist, Lennart, 1991. *Etik i offentlig förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.
- Montin, Stig, 2000. *Between fragmentation and coordination. The changing role of local government in Sweden*. Vol. 2, Issue 1, 2000 1-23. Routledge: Taylor & Francis Ltd.
- Petersson, Olof – Hernes, Gudmund – Holmberg, Sören – Togeby, Lise – Wängnerud, Lena, 2000. *Demokrati utan partier?*. Demokratirådets rapport 2000. Kristianstad: Kristianstads Boktryckeri AB.
- Powell, G. Bingham, JR, 2000. *Elections as instruments of democracy – majoritarian and proportional visions*. London: Yale University Press.
- Sjölin, Mats, 2005. *Politisk etik*. Lund: Studentlitteratur.
- Staafl, A – Wedin, C, 2002. *Att skriva och genomföra uppsatsarbeten och promemorior i rättssociologi*. Lund universitet.
- Tingsten, Herbert, 1968. *Demokratins problem*. Karlstad: Bok & Plast.

Offentliga publikationer:

- Statskontoret, 2003:11 *Reglering av ansvar och ansvarsutkrävande*. Stockholm: Statskontorets Publikationsservice.
- SOU 1999:64. *Representativ demokrati*. Demokratiutredningen. Stockholm: Elanders Gotab.

Internet:

Internet, 060920:

http://www.vxu.se/svi/org/personalsidor/stv/mats_sjolin/RDs_etikseminarium.pdf#search=%22politisk%20etik%22

Internet, 070325: <http://www.vostoknafta.com/swe/index.html>

Tidningsartiklar:

Ahlin, Urban, 070107. *Fakta på bordet, Bildt!* Svenska Dagbladet. http://www.svd.se/dynamiskt/brannpunkt/did_14376760.asp

Dagens Nyheter, 061025. *Fortsatt turbulens kring Bildts aktier*. <http://www.dn.se/Dnet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=583484>

Dagens Nyheter, 070109. *Optionerna är ett sidospår*. <http://www.dn.se/Dnet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=603586>

Lucas, Dan 061020. *Bildts ryska aktier ger Renfeldt huvudvärk*. Dagens Nyheter. <http://www.dn.se/Dnet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=582283>

Nilsson, Maria, 061027. *Bildt viker sig – drar sig ur Vostok Nafta*. E24 Näringsliv.

http://www.e24.se/apps/print/print.asp?path=/dynamiskt/sverige/did_13948095.asp

Nilsson, Maria, 061104. *Pensionsmiljard kvar i kritiserade Vostok Nafta*. E24 Näringsliv.

http://www.e24.se/apps/print/print.asp?path=/dynamiskt/samhallsekonomi/did_13995.asp

Nilsson, Torbjörn – Ritter, Anna – Ådahl, Martin. *Masochisten*. Fokus nr8 2-9mars 2007.

Ådahl, Martin. *Var är utrikespolitiken?* Fokus nr8 2-9mars 2007.